

Arven e

■ ■ ■ Debattene om «natur» versus «kultur» har kjørt seg fast fordi det humanistiske perspektivet mangler.

KULTUR
TORIL MOI

Den 22. november var det 150 år siden Charles Darwins storverk «Artenes opprinnelse» kom ut. Den 25. november ble den kanadiske filosofen Ian Hacking tildelt Holbergprisen i Håkons-hallen. Som medlem av Holbergkomiteen fløy jeg til Bergen for å overvære pris-utdelingen.

Tilfellet ville at jeg reiste like etter at jeg hadde deltatt på en Darwin-konferanse ved mitt eget universitet. Dermed hadde jeg Darwin i hodet mens jeg hørte på Hacking. Kombinasjonen gjorde at jeg plutselig skjønnte hvorfor jeg synes at så mye av debatten omkring arven etter Darwin har vært forutsigbar inntil det kjedsommelige.

Darwinåret har ansporet folk til å ta en ny runde med spørsmålet om forholdet mellom natur og kultur i mennesket. Er mennesket en blank tavle ved fødselen, eller kommer vi til verden fullt ut forhånds-programmert til å bli som vi blir? Er kjønn en «sosial konstruksjon» eller en «biologisk essens»? Og hvor forskjellige er vi egentlig? Tenker kvinner i rundinger og menn i firkanter, som et norsk reklamebyrå en gang foreslo? Debatten er ikke akkurat ny, og det virker som om den har kjørt seg fullstendig fast.

Under tittelen «Hvem er redd Charles Darwin?» rapporterte Universitetsavisa ved NTNU i mars at evolusjonspsykologen Leif E.O. Kennair var blitt kalt en «biofascist» av kjønnsforskeren Jørgen Lorentzen ved Universitetet i Oslo. Kennair

hadde nemlig advart mot å ta fødselspermisjonen fra mor for å gi den til far, fordi det kunne «forstyrre den biologiske tilknytningen til mor» og dermed på lengre sikt føre til «samfunnsmessige og psykologiske endringer.» Den britiske feministen Lynne Segal svarte med å sette «likhetstegn mellom utviklingspsykologi og biologisme,» som er blitt «brukt mot kvinners likestilling i over 100 år.»

Men i dag mener de fleste biologer at gener (og hjerne-celler) og erfaring påvirker hverandre gjensidig. Må vi egentlig velge mellom natur og kultur, mellom evolusjonspsykologi og kjønnsforskning? For det andre: Når spørsmålet stilles slik, blir det meningsløst abstrakt: en evinnelig repetisjon av det samme refrenget, som aldri fører til interessante nye innsikter.

Det var her jeg fikk min lyse idé i Bergen: Disse debattene er

” Individet er ikke nødvendigvis representativt for noen statistisk norm

blitt forutsigbare fordi de tar for gitt at det er forholdet mellom naturvitenskap og samfunnsvitenskap som står på spill. Det som mangler her er et humanistisk perspektiv. Det finner vi hos Ian Hacking. En av hans mest kjente bøker er «The Social Construction of What?» («Den sosiale konstruksjonen av hva?») fra 1999. Her analyserer Hacking språkbruken omkring «sosial konstruksjon» og viser hvordan både naturvitere og samfunnsvitere bruker begrepet som et kodeord: «De som bruker det positivt, viser at de oppfatter seg selv som ganske radikale. De som kritiserer uttrykket sønder og sammen, erklærer at de er rasjonelle, fornuftige, og respektable.»

For Hacking er det ikke snakk om å forkaste eller godta begrepet «sosial konstruksjon»

etter Darwin

en gang for alle. Isteden oppfordrer han oss til å analysere hvert tilfelle for seg, og å begynne med å spørre om poenget med å snakke om «sosial konstruksjon». Det er forskjell på nytten av begrepet i de to boktitlene «Sosial konstruksjon av sosialpolitikk» og «Sosial konstruksjon av naturvitenskapelige fakta». Begrepet blir dessuten ofte veldig uklart. Dersom en kjønnsforsker hevder at «kvinnen er en sosial konstruksjon», hva er det egentlig som er konstruert? Hvor forskjellige er påstander om kjønn som sosial konstruksjon fra påstander om at «hysteri» eller «anoreksi» er sosiale konstruksjoner? Hvilke menneskekategorier er samfunnsmessig skapt, og hvilke er det ikke?

Så lenge debatten om arven etter Darwin kjører seg fast i en overforenklet motsetning mellom natur og kultur, overser vi avgjørende spørsmål om hvilke føringer som ligger i språket vi bruker, og hvilke verdier vi bygger på. Dette er spørsmål som humanister faktisk er spesialister på.

I «Kvinnenes undertrykkelse» fra 1869 påpeker filosofen John Stuart Mill nokså syrlig at det faktisk ikke er noen vits i å forby kvinner adgang til utdannelse og yrker de ikke har naturlige anlegg for. Selv om det skulle vise seg at et flertall av kvinner ikke har lyst til å bli ingeniører (som evolusjonspsykologen Steven Pinker hevder), betyr ikke det at vi dermed bør legge kjelker i veien for de kvinnene som faktisk er interessert i ingeniørfag. Om vi mener at frihet og rettferdighet er vesentlig verdier, bør vi faktisk gjøre hva vi kan for at de kvinnene som har evner til det, får muligheter til å utvikle en interesse for ingeniørkunsten.

Humanister forsker som

oftest på det spesifikke og det individuelle: det enkelte kunstverket, enkeltmennesket, den spesielle situasjonen. Utviklingsbiologer og ekstreme konstruksjonister opererer derimot med generelle påstander om det typiske og det representative. Men individet er ikke nødvendigvis representativt for noen statistisk norm. De som tror noe slikt, tenker nøyaktig som rasister og sexister alltid har tenkt. Det er akkurat like diskriminerende å la være å gi en kvinne mulighet til å gjøre karriere i forretningslivet fordi en regner med at hormonene hennes til syvende og sist vil få henne til å foretrekke å være hjemme med barna, som det er å tro at en norsk-somalisk mann nødven-

■ NYE PERSPEKTIVER.

Professor Ian Hacking, vinner av årets Holbergpris, foreleser under Holberg-symposiet i Bergen forrige uke. Foto: Scanpix

digvis må være uegnet til den samme karrieren fordi en mener at han mangler de rette kulturelle verdiene for det.

Problemet som oppstår når vi står ansikt til ansikt med et annet menneske, er hvordan vi skal handle, ut fra hvilke verdier vi skal gjøre det, og hva våre handlinger faktisk betyr. Derfor trenger kjønnsdebatten etter Darwin humanistiske perspektiver.

Toril Moi er litteraturprofessor ved Duke University.

KULTUR OG MEDIER

DNlørdag

TORIL MOI

Professor i litteratur ved Duke University i Durham, USA

SUNE NORDGREN

Kurator og prosjektleder

JOSTEIN GRIPSRUD

Professor i medievitenskap ved Universitetet i Bergen

ØYVØR DALAN VIK

Filmmanmelder i Dagens Næringsliv

ERLING DOKK HOLM

Arbeider ved Markedshøyskolen og Arkitektur- og designhøyskolen i Oslo